

26 KASIM BÜYÜK YÜRÜYÜŞÜ

Eğitim Dünyası Dergisi, Kasım-Aralık 1994

26 Kasım 1994 günü 100 bin dolayında işçi ve memur, Ankara'da Tandoğan'da toplandı. Önce Anıtkabir ziyaret edildi. Daha sonra da, sorunları ve istekleri içeren bir dilekçenin TBMM Başkanlığı'na verilmesi için Meclis'e 100 metre kalıncaya kadar yüründü. Bu arada TÜRK-İŞ Yöneticileri ile TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu arasında görüşmeler yapıldı. TÜRK-İŞ'in 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nda yapılmasını istediği değişikliklerin büyük bir bölümünün gerçekleştirileceği sözünün alınması üzerine, polis ve asker barikatı zorlanmadı. Ancak bu gelişmenin, yürüyüşün düzenlenmesindeki eksikliklere bağlı olarak, tüm kitleye duyurulamaması nedeniyle, bazı önemsiz olumsuz olaylar yaşandı.

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'nda kamu kesiminde işçilerin ve memurların haklarını kısıtlayıcı hükümler ve düzenlemeler getirdi. Bu hükümlerin bir bölümü, Anayasa'nın 161. maddesinde yer alan, "bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz" düzenlemesini de ihlal ediyordu. Ancak, bütçe kanununda bu nitelikte hükümlerin yer alması ve bunların iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulması durumunda Anayasa Mahkemesi bunları iptal etse bile, bütçe kanununun kabul edilerek yürürlüğe girmesi tarihi ile Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararının yazılıp yayınlanması arasındaki süredeki işlemlerin iptali söz konusu olmayacaktı. Anayasanın 153. maddesi, Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının geriye yürümeyeceğini açıkça ifade ediyordu.

TÜRK-İŞ Yöneticileri önce Bütçe Kanunu Tasarısı'nın görüşüldüğü Plan ve Bütçe Komisyonu üyeleri ile görüşmeler yaptı. Burada bazı sözler verildiyse de, bu sözlerin hiçbirinin yerine getirilmeyeceği, bu konuda asıl yetkilinin Başbakan Tansu Çiller olduğu konusunda görüş birliğine varıldı. Bu sorunun Plan ve Bütçe Komisyonu'nda çözülmesi önemliydi, çünkü Anayasaya göre, bütçe kanunu tasarısı üzerinde TBMM Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında, Plan ve Bütçe Komisyonu'nda kabul edilen metin üzerinde üyelerce gider artırıcı veya gelir azaltıcı öneriler verilemiyordu.

Bu durum, TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu'nun 18 Kasım 1994 günü yapılan toplantısında ele alındı. Bu toplantıda, özel sektör işyerlerinde sendikal hak ve özgürlüklere yönelik saldırılar ve işverenlerin toplu sözleşme görüşmelerindeki tutumu da değerlendirildi. Başkanlar Kurulu sonuç bildirisinde şöyle denildi:

"Türkiye'de çalışanlar ve sendikacılık hareketi, tarihinin en büyük saldırısıyla karşı karşıyadır. Büyük vaatlerle işbaşına gelen ve 3 yıllık yönetimi döneminde tümüyle IMF'nin ve Dünya Bankası'nın programını uygulayan DYP-SHP Koalisyon Hükümeti, 5 Nisan İstikrar Programı'nın yanı sıra, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanun Tasarısı ile de ülkemizde sendikacılık hareketini yok etmek çabası içine girmiştir.

"Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu ve işverenler de, özel sektör toplu sözleşme görüşmeleri sırasında, 31 yıllık grevli toplu pazarlık döneminin kazanımlarını yoketme çabası içindedir.

"Hükümet'in uygulamaları ve programı, tüm çalışanlara 12 Eylül döneminde askeri yönetimin bile vermediği zararları vermektedir ve, bu gidişe engel olunamazsa, Türkiye'de işçi hakları ve sendikacılık hareketi tümüyle tahrip edilecektir.

"TİSK'in bu dönem özel sektör toplu sözleşmelerde izlediği strateji ise, askeri yönetim döneminde Yüksek Hakem Kurulu'nda bile dokunulmayan kazanımlarımızı yoketmeyi amaçlamaktadır. İşverenler, "sıfır zamlı" toplu sözleşmeler, ikramiyelerde ve fazla mesai ücretlerinde indirim ve toplu

sözleşmelerdeki sınırlı söz hakkının da tümüyle ortadan kaldırılmasını istemektedir.

"TÜRK-İŞ'in tüm olumlu çabalarına rağmen, Hükümetin uygulamaları ve bütçe yasa tasarısıyla, sosyal hukuk devleti anlayışı bir kez daha ayaklar altına alınmaktadır. Özelleştirme, taşeronlaşma, resen emeklilik ve ayrıca geçici işçilerin işten çıkarılması, kamu kesiminde kadroların dondurulması, 6772 sayılı Yasa uyarınca verilen ikramiyenin kaldırılması, sendikalı işçilerin yerine il özel idarelerine asgari ücretle geçici işçi alınması gibi uygulamalar yoluyla sendikalı işçi sayısı azaltılmakta; kalan işçilerin büyük bir bölümü de memur ve sözleşmeli personel statüsüne geçirilerek, grevli toplu pazarlık ve siyasi faaliyette bulunma haklarından mahrum bırakılmaktadır. Tüm işyerlerimizde ve özellikle de askeri işyerlerinde sendikal hak ve özgürlüklerin kullanılmasının önündeki engeller ve baskılar her geçen gün daha da artırılmaktadır..."

"Hükümet, 1995 Bütçe Kanunu Tasarısı ile işçilerin ve memurların birçok hakkını ellerinden almaya çalışmaktadır. TÜRK-İŞ bu konuyu kesinlikle pazarlık konusu yapmamaktadır ve yapmayacaktır. Bütçe Kanunu Tasarısı Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülürken, haklarımızı yokedecek hükümlerin kaldırılması doğrultusunda durumu iyileştirici düzenlemeler yapılmazsa, tüm illerden Ankara'ya gelecek üyelerimiz Ankara'da çeşitli eylemler yaparken; tüm illerdeki üyelerimiz de, TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerinin ve Şube Yöneticilerinin başkanlığında Parlamento'da temsil edilen siyasi partilerin il örgütlerini topluca ziyaret edecekler, sorunlarını dile getirecekler, DYP ve SHP'nin ve Hükümetin tutumunu protesto edeceklerdir..."

"TÜRK-İŞ, 12 Eylül döneminde bile karşılaşmadığımız boyuttaki bu büyük saldırının sürmesi, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu tasarısının Plan ve Bütçe Komisyonu'nda isteklerimizin tümü doğrultusunda değiştirilmemesi ve özelleştirme ve kapatma nedeniyle işçi kıyımının durmaması durumunda, ülke genelinde sürekli genel eylemi başlatacak ve üretimden gelen gücünü kullanacaktır."

TÜRK-İŞ Yönetimi, 21 ve 22 Kasım günleri Başbakan Tansu Çiller ile görüşemedi. Ara seçim konusunun gündemin birinci maddesini işgal ettiği bu günlerde, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ziyaret edilerek, kendisine TÜRK-İŞ'in talepleri iletildi. Süleyman Demirel, işçilerin kazanılmış haklarını ellerinden alacak bir düzenlemenin kendisinden geçmeyeceğini söyledi. 22 Kasım 1994 günlü Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan konuşmasında Sayın Demirel şunları söylüyordu: "Kazanılmış hakları devlet vatandaşının elinden almaz. Ben Devlet Başkanayım. Gayet açıkça söylüyorum ki, iktisap edilmiş haklara müdahale veya bunların gaspı noktasına varacak her şeyde vaziyet alırım. Gayet açık söylüyorum: İktisap edilmiş haklar zail olacak bir durum varsa, benden geçmez."Ancak daha sonra, Anayasa'nın 89. maddesinin buna izin vermediği, Cumhurbaşkanı'nın bütçe kanununu görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkisinin bulunmadığı öğrenildi.

23 Kasım 1994 günü sabahı, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram MERAL, Devlet Bakanları Bekir Sami Daçe ve Necmettin Cevheri ile görüştü. Devlet Bakanları Daçe ve Cevheri, Bütçe Kanunu tasarısında, ikramiyelere ilişkin düzenlemenin dışında, hakları gaspedici hükümlerin geri çekilemeyeceğini söylediler.

Bunun üzerine, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu, Başkanlar Kurulu'nda alınan eylem kararını uygulamaya başladı. 25 Kasım 1994 günü tüm ülkede siyasi partilerin ziyaret edilmesi, 26 Kasım günü ise Ankara'ya gelecek işçilerle birlikte, önce Anıtkabrin ziyaret edilmesi, ardından da dilekçe vermek üzere TBMM'ne yürünmesi kararı alındı. Aynı gün TÜRK-İŞ tarafından yayınlanan ve ertesi gün 50 bin adet dağıtılan bildiride şöyle deniliyordu:

"İşçi sınıfı olarak, 1994 yılında bunalımın azaltılacağı ve memura, emekliye, işsive, küçük esnafa ve köylüye yeni haklar sağlanacağı umuduyla, önemli fedakarlıklarda bulunduk.

- Bizden alınanlarla, işsive iş bulunmadı; memurun maaşı artırılmadı; emeklinin aylığı yükseltilmedi; küçük esnafa ve ev kadınına kredi verilmedi; köylüye destek sağlanmadı. Bizim yaptığımız fedakarlık, uğrunda herşeyimizi vermeye hazır olduğumuz halkımız için harcanmadı.

- Bizden alınanlarla, uluslararası ve yerli tekelci sermayenin alacakları ödendi; batan bankalara trilyonlarca lira aktarıldı; bir avuç vurguncuya batak kredi verildi; bizden alınanlar, ufak bir sermayedar grup tarafından yağmalandı.

"Hükümet, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı ile, haklarımıza ve özgürlüklerimize yönelik yeni bir saldırı başlattı.

"Gün, ekmeğine ve demokrasiye sahip çıkma günüdür.

"1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda ele alınmaktadır. Plan ve Bütçe Komisyonu, 26 Kasım 1994 günü görüşmesini bitirecek ve tasarımı TBMM Genel Kurulu'na sunacaktır. Anayasaya göre, TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmeler sırasında, devletin giderlerini artırıcı veya gelirlerini azaltıcı önerge verilememektedir.

"Anayasaya göre, Sayın Cumhurbaşkanı'nın Bütçe Kanununu veto yetkisi de yoktur.

"26 Kasım 1994 günü Plan ve Bütçe Komisyonu'nda gerekli değişikliklerin yapılmasının sağlanamaması durumunda, tek kurtuluş yolu, bütçenin TBMM'nde reddedilmesidir. Siyasi alanda bugünkü gücümüzün yetersizliği düşünüldüğünde, bu mümkün değildir.

"1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı bu biçimiyle kanunlaşırsa hangi haklarını kaybedeceksin?

- Enflasyonun 12 ayda yüzde 116 olduğu bir dönemde, 1995 yılı için sana yıllık toplam yüzde 20 dolayında bir zam teklif edecekler.

- Memurların ve sözleşmeli personelin zaten çok düşük olan aylıklarına ve işçi ve memur emeklilerinin emekli aylıklarına da yıllık toplam yüzde 35-40 dolayında bir zam yapılacak.

- Yüzbinlerce işçi memurlaştırılacak. Memurlaştırılan işçi, grevli toplu pazarlık hakkını kaybedecek. Memurlaştırılan işçinin, siyasi partilere üye olma ve siyasi faaliyette bulunma hakkı kalmayacak.

- Kamu kurum ve kuruluşlarındaki yüzbinlerce mevsimlik işçi işten çıkarılacak. 1995 yılında geçici işçilerin yıllık toplam çalışma süresi 3 ayı geçemeyecek. Geçici işçiler, böylece, Sosyal Sigortalar Kurumu'na prim ödeyecekler ama SSK'nın sağladığı birçok haktan mahrum bırakılacak.

- İl özel idarelerine asgari ücretle alınacak işçiler, kamu kurum ve kuruluşlarından çıkarılacak yüzbinlerce sendikali işçinin yaptıkları işleri yapacak.

- Her yıl kamu kuruluşlarında çalışan işçilere 4 defa 13 yevmiye tutarında ödenen ikramiyeler kaldırılacak.

- Servis araçları kaldırılacak veya paralı hale gelecek. İlaç katılım payları artacak. Kamu kuruluşlarının eğitim ve dinlenme tesisleri ile misafirhane ve kreşlerinde işçi çalıştırılmayacak.

- Kamu kurum ve kuruluşlarından onbinlerce işçi ve memur, zorla emekliye sevkedilecek.

"1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında yer alan bu hükümler, haklarımızı gaspetmektedir.

"12 Eylül döneminde düşünülen ve yapılamayanları, DYP-SHP Koalisyon Hükümeti yapmakta ve Parlamento'da temsil edilen diğer siyasi partiler de haklarımızı gaspetmeye yönelik bu saldırı karşısında sessiz kalmaktadır.

"Eğer böylesine büyük bir saldırı karşısında haklarını korumak için, meşru ve demokratik mücadelemize katılmazsan, saldırının arkası gelecektir.

"Sessiz kalırsan, teslim olursan, ancak mezarda emeklilik hakkına kavuşabileceğin yasa değişiklikleri yapılacaktır.

"Hakkını koruma cesaretini göstermezsen, özelleştirmeyle, taşeronlaştırmayla, işten atmalarla, yerli ve yabancı kaçak işçiliğin yaygınlaşmasıyla, köleliğe, işsizliğe ve açlığa mahkum olacaksın.

"Meşru ve demokratik mücadelemize katılmayan yokolup gidecektir.

"Güvencen, Türkiye'de milyonlarca işçinin, memurun, emeklinin ve işsizinin, diğer bir deyişle, işçi sınıfının birliği ve bütünlüğüdür. Güvencen, küçük esnafın ve köylünün, IMF ve Dünya Bankası politikalarına ve bu politikaların savunucusu ve uygulayıcısı siyasi partilere karşı tavrıdır. Güvencen, bugüne kadar kazandığın tecrübeler ışığında, haklarını gaspettirmeme kararlılığın ve mücadele azmindir.

"İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın bu yeni saldırısını da geri püskürtecek, ülkemizin bağımsızlığını, demokrasiyi, halkımızın huzurunu ve çocuklarımızın geleceğini koruyacaktır. Hükümeti ve tüm siyasi partileri, ülkemizin ve halkımızın çıkarları konusunda duyarlı davranmaya ve haklarımıza yönelik bu saldırıdan vazgeçmeye çağırıyoruz.

"1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında haklarımızı gaspeden hükümlerin tümüyle kaldırılmasını ve acil taleplerimizin derhal yerine getirilmesini talep ediyoruz. Aksi takdirde, ülkemizin geleceği ve halkımızın mutluluğu için sürdürdüğümüz haklı ve meşru mücadele, işçilerin, memurların, emeklilerin ve işsizlerin katılımıyla, ülkemizin her tarafına yayılacaktır. Eylemlerin sonuçlarının sorumlusu, Hükümet'tir.

"Meşru ve demokratik hakları için eylem yapan PTT ve TCDD çalışanlarını kutluyor ve haklı mücadelelerini destekliyoruz.

"Karabük'te ve Zonguldak'ta işçi sınıfının öncülüğünde ülkemizin bağımsızlığı ve işyerlerinin kapatılmaması için mücadele eden halkımızı kutluyor ve haklı mücadelelerini destekliyoruz.

"Haklı ve meşru mücadelemizde halkımızın desteğini istiyoruz."

Bu arada sorun Demokrasi Platformu'na iletili. Demokrasi Platformu'nu oluşturan örgütlerin genel başkanlarının katıldığı toplantıda, 26 Kasım eylemine Demokrasi Platformu'nun sahip çıktığı ve her örgütün kendi gücü oranında katılacağı bildirildi. Aynı gün Demokrasi Platformu olarak TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk ziyaret edildi.

25 Kasım 1994 günü hemen hemen tüm illerde, TÜRK-İŞ bölge veya il temsilcisinin önderliğinde, şube yöneticileri ve bazı işçilerin katılımıyla, DYP ve SHP il örgütleri ziyaret ve protesto edildi. Bazı illerde diğer siyasi parti örgütleri de ziyaret edildi. Protestolar oldukça etkili oldu. 25 Kasım günü İçişleri Bakanı, TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral'le görüşmek istedi. Meral, İçişleri Bakanı, Emniyet Genel Müdürü ve Ankara Valisi ile bir görüşme yaptı. Akşam da Başbakan Tansu Çiller'le bir görüşme yapıldı.

26 Kasım 1994 günü ise TBMM'ne dilekçe verme eylemi gündeme geldi. Bu arada yaşanan ilginç olaylardan biri, Cumhuriyet Gazetesi'nin 26.11.1994 günlü sayısının birinci sayfasında Meclis'e yürüme kararının iptal edildiğinin ilan edilmesiydi. Haber şöyleydi: "Demokrasi Platformu, bugün için aldığı Meclis'e yürüme kararını, hükümetin bütçe yasa tasarısında işçi lehine geri adım atması sonucu iptal etti." Nedeni anlaşılamayan bu haber nedeniyle birçok kişi TÜRK-İŞ'i aradı.

TÜRK-İŞ tarafından hazırlanan ve 30 bin adet çoğaltılarak yürüyüşe katılanlara dağıtılan dilekçede, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında işçi haklarını gaspeden hükümlerin kaldırılması talebinin yanı sıra şunlar isteniyordu:

"T.B.M.M.'nden acilen talep ettiğimiz diğer konular da şunlardır:

- İş güvencesi sağlayacak yasa değişiklikleri gerçekleştirilmeli, işsizlik sigortası kurulmalıdır;
- Kamu çalışanlarının grevli toplu pazarlık ve siyasi faaliyette bulunma hakları, 87, 98 ve 151 sayılı ILO Sözleşmeleri doğrultusunda, iç mevzuatımızla düzenlenmelidir;
- Yerli ve yabancı kaçak işçilik önlenmelidir;
- İşyeri kapatmaları durdurulmalıdır;
- Sosyal Sigortalar Yasası'nda öngörülen ve emekliliği çok zorlaştıracak değişiklik önerileri gündemden kaldırılmalıdır;
- Hükümetin, Hükümet Programları ve Protokollarında yer alan ve ayrıca 18 Mayıs 1994 günü açıklanan "Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı"nda yer alan vadeleri yerine getirilerek, ülkemiz demokratikleştirilmelidir."

26 Kasım 1994 günü sabahı TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu toplandı. Bayram Meral, bir önceki gece Tansu Çiller'le yapılan görüşmeyi anlattı ve sorunun büyük ölçüde çözüleceğini söyledi. Bu arada, sorunun çözülmesi durumunda Meclis'e yürümek için zorlanmayacağı, Anıtkabri'den çıkıldıktan sonra Meclis doğrultusunda atılan her adımın Meclis'e yürümek anlamına geleceğini açıkladı. Sorunun çözülmesi durumunda, Hava Kuvvetleri Komutanlığı önünden Necatibey Caddesine dönüleceğini gösteren bir güzergah krokisi de bu toplantıda dağıtıldı.

Anıtkabri ziyaret ve TBMM'ne dilekçe verme eylemleri, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu çerçevesinde bir toplantı ve yürüyüş olmadığı için, TÜRK-İŞ, yetkililerden bir izin alma girişiminde bulunmadı. Ayrıca, TBMM'ne gösteri yapmak için değil, yalnızca dilekçe vermek için gidilmesi düşünüldüğünden, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nın TBMM'nden bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamayacağına ilişkin yasağı da eylemle ilgili değildi.

26 Kasım 1994 günü Tandoğan'da 100 bin dolayında işçi ve memur toplandı. Hak-İş'ten gelenlerin sayısı 100 dolayındaydı. DİSK'in katılımı 300-400 kişiydi. Kamu çalışanları sendikalarının ve meslek örgütlerinin toplam katılımı 5 bin dolayındaydı. Geri kalan kitle, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyeleri idi. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nden bir yetkili, yürüyüş için Ankara'ya 571 otobüsün giriş yaptığını saptadıklarını belirtti. Birçok işçi, normal yolcu gibi otobüslerle, trenle ve özel araçlarla Ankara'ya geldi. 150 dolayında otobüs ise, bazı illerdeki engellemeler ve kötü hava koşulları nedeniyle yürüyüşe yetişemedi.

Bu yürüyüşün 2,5 günde hazırlanmasına bağlı olarak, çeşitli organizasyon bozuklukları ve yetersizlikleri oldu. Ancak yürüyüş son derece coşkulu oldu. 15-20 kişilik sık sıralar halinde Anıtkabre giriş 1 saati buldu. Yürüyüşçülerin bir ucu daha otobüs terminalinin oradayken, diğer ucu Anıtkabir'in Anıttepe kapısından çıkmış, Karakuvvetleri Komutanlığı önünden Eskişehir yoluna girerek, DSİ Genel Müdürlüğü önüne ulaşmıştı. Anıtkabir'de görevli subaylardan biri, "Anıtkabir bugüne kadar böyle kalabalık ve disiplinli bir ziyaret görmedi" diyordu. Anıtkabir ziyaret edilmesi, şeriat özlemcilerine, PKK'ya ve IMF cephesine bir yanıtı.

Türkiye tarihinde ilk defa 100 bin dolayında işçi ve memur, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna önderlik eden, "hakimiyet milletindir" ve "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" gibi çağdaşlığın temellerini oluşturan anlayışları ülkemizde hakim kılan, demokrasinin ve sendikal hakların güvencesi laikliği yerleştiren ve çağdaş bir ulusculuk anlayışıyla Osmanlı'dan devralınan ümmeti bir ulusa dönüştüren Mustafa Kemal Atatürk'ü ziyaret etti. Mustafa Kemal'in anti-empyalist çizgisi, 100 bin kişinin benimsediği ve sık sık attığı "Kahrolsun IMF, tam bağımsız Türkiye" sloganında da yaşıyordu.

Yürüyüşe geçilmesi öncesinde TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral, TBMM'ne giderek, Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı İlyas Aktaş ile yeniden görüştü. İlyas Aktaş, kazanılmış hakları iptal etmeye yönelik hükümlerin kaldırılacağı konusunda, kendi elyazısıyla yazdığı ve imzaladığı bir belgeyi Bayram Meral'e verdi.

Yürüyüşün başı Anıtkabirden çıkıp, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın önlerine geldiğinde, TÜRK-İŞ'in yürüyüşte kullandığı büyük araç acele olarak buraya çağrıldı. Bayram Meral bu aracın üstüne çıkarak, kurulu ses düzeni aracılığıyla, 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında hakları gaspedici hükümlerin kaldırılması konusunda söz alınmış olduğunu, isteklerin büyük ölçüde karşılandığı koşullarda Meclis'e yürümek için polis ve asker barikatını zorlamanın zararlı olacağını, Sıhhiye ve Tandoğan doğrultusunda yürüneceğini söyledi.

TÜRK-İŞ'in organizasyon eksiklikleri kendini bu noktadan sonra gösterdi. Necatibey Caddesine girenlerin bir bölümü, Saracoğlu Mahallesi'nin köşesinden Meclis'e giden yoldaki polis barikatını görünce, bu barikatu aşarak Meclis'e gitmek istediler. TÜRK-İŞ'in görevli aracı yoluna devam edemedi. Yürüyüş durunca arkadan gelenler Eskişehir yolunda birikti. Arkadan gelenlere Bayram Meral'in mesajı aktarılamadı ve bir düzensizlik yaşandı. Bu arada 30-40 kişilik bir grup, Necatibey Caddesi'nin Sıhhiye tarafında Bayram Meral'e saldırdı. Bayram Meral daha sonra barikatın yanına dönerek, hala bekleyen 15 bin kişilik bir gruba bir ağacın üzerinden bir saate yakın bir süre konuştu. Yürüyüş daha sonra dağıldı.

Yürüyüşe açıkça karşı çıkan tek sendikacı, Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek oldu. Mustafa Özbek yürüyüşe katılmadı. 28 Kasım 1994 günlü Ortadoğu Gazetesi'nde yayınlanan bir demecinde ise şunları söyledi: "Türk-İş yönetimi aklını başına toplamalıdır. İfade bir sokağa çıkılmamalıdır. Konfederasyon sokağa çıkmakla ağırlığını ve itibarını kaybetmektedir."

Bir bütün olarak bakıldığında bu yürüyüşü nasıl değerlendirmek gerekir?

Türkiye tarihinde ilk defa 100 bin işçinin ve memurun yürüyüşü ile TBMM'nde bir yasa tasarısında işçi haklarını gaspetmeyi amaçlayan hükümler hemen hemen tümüyle değiştirildi. Anımsanacağı gibi, 15-16 Haziran olayları 274 sayılı Sendikalar Yasası'nı değiştirmeyi amaçlayan bir tasarımı protesto etmek için düzenlenen yürüyüşte gerçekleşmişti. Ancak bu yasa tasarısı 1317 sayılı Yasa olarak yasalaşmış ve bu yasanın bazı hükümleri daha sonra Alpaslan Işıklı'nın hazırladığı bir dilekçenin TİP tarafından Anayasa Mahkemesi'ne sunulması üzerine, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti. 26 Kasım Büyük Yürüyüşü, bu yönüyle büyüktür.

Şeriatçıların ülkemizde laikliği ve demokrasiyi ortadan kaldırmaya çalıştığı, PKK'nın Türkiye Cumhuriyeti'ni bölmeye ve emperyalizmin Türkiye'ye aktif olarak müdahale etmesini savunduğu ve DYP -SHP Koalisyon Hükümeti'nin IMF'nin talimatları doğrultusunda 5 Nisan İstikrar Programını uygulamaya çalıştığı günlerde Türkiye tarihinde ilk defa 100 bin işçi ve memur Anıtkabri ziyaret etti. 26 Kasım Büyük Yürüyüşü, bu yönüyle büyüktür.

TÜRK-İŞ, 2,5 günlük bir çalışmayla 100 bin insanı dilekçe vermek için Meclis'e yürütebildiğini gösterdi. 100 bin işçi ve memur, soğuşa, yağmura ve daha sonra da kara yağmen, 5 Nisan İstikrar Programı'na karşı son derece coşkulu bir yürüyüş gerçekleştirdi. Yürüyüşte, "işçi-memur birleşin, iktidara yerleşin" türü sloganlar da atıldı.

Ancak TÜRK-İŞ yürüyüşün organizasyonunda önemli hatalar yaptı. Görevli sayısı yetersizdi. Görevlilerle yürüyüş öncesinde hiçbir toplantı yapılmadı. Görevliler görevlerini gerektiği gibi yerine getirmediler. Katılımın beklenenin üstünde olmasıyla da bağlantılı olarak, yürüyüş öncesinde toplanma yerinde kortej gerektiği gibi düzenlenemedi. Ses düzeni yetersizdi. TÜRK-İŞ'in ses düzeniyle donatılmış tek aracı da, gerek sloganları duyurmada, gerek yürüyüşü düzenlemede yetersiz kaldı. Bayram Meral'in konuşması kitleye iletilemedi. Anıtkabrin Anıttepe kapısından çıkıldıktan sonra Anıttepe'deki büyük meydanda toplanılmış ve Bayram Meral buradan kitleye konuşmuş olsaydı, ciddi bir sorun çıkmayacaktı.

Gazeteler ve televizyon kanalları ise, yürüyüşün görkemini ve coşkusunu görmek ve göstermek yerine, Bayram Meral'e yönelik saldırıyı ön plana çıkardılar. Bayram Meral'in ağaca çıkarak yaptığı konuşmanın resmi, gazetelerde miting resimlerinden daha fazla yer kapladı.

Ancak bütün bu eksikliklere ve kitle iletişim araçlarının yürüyüşü yansıtmadaki yetersizliklerine ve bazan çarpıtmalarına rağmen, bu yürüyüş Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihine BÜYÜK YÜRÜYÜŞ olarak geçecektir.